

Ο ΖΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΜΙΑΣ ΣΥΝΔΗΛΩΣΗΣ;*

Λητώ Ιωακειμίδου

Εξηγώντας για ποιον λόγο ο Marcel Proust καταφεύγει στην ανάλυση φανταστικών πινάκων εφευρίσκοντας, μέσα στο *Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο*, τη μορφή του ζωγράφου Elstir, ο Umberto Eco υποστηρίζει ότι στην περίπτωση ρηματικής αναπαραγωγής πραγματικού πίνακα θα γινόταν σαφής η ύπαρξη τμημάτων περιεχομένου που δεν καλύπτονται από τη γλωσσική περιγραφή, ενώ η επιλογή φανταστικού υποσυνόλου του αισθητικού (ζωγραφικού) συστήματος που εισέρχεται στη γραφή ενισχύει την ψευδαίσθηση της δυνατότητας αναπαραγωγής του από ρηματικά περιεχόμενα¹. Από την άλλη όμως, ο κόσμος του Marcel Proust εμφανίζει μια από τις πιο γνωστές περιπτώσεις αλληλεπίδρασης των δύο συστημάτων: Αυτή επιχειρείται από τη στιγμή που, ύστερα από την επίσκεψη του φανταστικού συγγραφέα Bergotte σε έκθεση Ολλανδών ζωγράφων στο Παρίσι, χιλιάδες μάτια ψάχνουν πλέον στον πίνακα *Θέα της πόλης Ντέλφτ* του Vermeer το περίφημο μικρό κομμάτι κίτρινου τοίχου, που συνοψίζει σε μερικά εκατοστά την πεμπτουσία της τέχνης.² Όταν μάλιστα ανάμεσα στους θεατές του αληθινού πίνακα συγκαταλέγονται και κάποια από τα φανταστικά πρόσωπα του Jorge Semprun, η όραση των οποίων είναι αμετάκλητα επηρεασμένη από την οπτική του Proust, όταν δηλαδή η τομή ανάμεσα σε δύο διαφορετικά σημειωτικά συστήματα συναντά και μια πρωτότυπη διακειμενικότητα, η ψευδαίσθηση της αποτύπωσης παύει μάλλον να είναι το ζητούμενο. Η αγαστή συνεργασία γλωσσικών και μη γλωσσικών (εν προκειμένω ζωγραφικών) περιεχομένων, που ξεκινά από τον ρητορικό τόπο της *έκφρασης*, δηλαδή της εναργούς αναπαραγωγής έργου τέχνης σε λογοτεχνικά κείμενα της ελληνο-ρωμαϊκής αρχαιότητας, κορυφώνεται σε ρεαλιστικού (με την ευρύτερη έννοια) τύπου κείμενα, μέσα στα οποία ο πίνακας δρα σαφώς ως σημαίνουσα ιδεολογική υπερκωδικοποίηση («εικονογραφικού», αλλά στην πραγματικότητα αυτοαναφορικού τύπου), και συνεργάζεται με άλλα δομημένα υποσύνολα γλωσσικών σημείων³. Αυτή η σύμπραξη είναι τόσο ισχυρή στην αναγνωρισιμότητα και στην αναγνωσιμότητά της ώστε λειτουργεί

* Τα παραθέματα των έργων για τα οποία δεν αναφέρεται μεταφραστής στις υποσημειώσεις μεταφράστηκαν από τη συγγραφέα του άρθρου.